

УДК 349.2: 351.74

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ КВАЛІФІКОВАНИМИ ФАХІВЦЯМИ З ВИЩОЮ ЮРИДИЧНОЮ ОСВІТОЮ

Сокуренко В. В.,

*ректор Харківського нац. ун-ту внутрішніх справ,
генерал поліції третього рангу,
доктор юридичних наук, доцент*

У сучасних умовах розвитку держави важко переоцінити важливість забезпечення Національної поліції України кваліфікованими фахівцями з вищою юридичною освітою. Саме вони, маючи відповідні знання та вміння, можуть належним чином виконувати завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави та протидії злочинності. Найбільшим та найефективнішим суб'єктом підготовки таких фахівців для Національної поліції України нині є вищі навчальні заклади із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських та входять до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України (далі – вищі навчальні заклади МВС України).

Але сьогодні, на жаль, з боку окремих представників депутатського корпусу, громадських організацій та представників освітянської спільноти спостерігається цілеспрямований наступ на відомчу освітню систему Міністерства внутрішніх справ. І хоча його ініціатори пояснюють такі кроки важливістю оптимізації підготовки юристів, насправді метою такої діяльності є повне знищення підготовки юристів у системі МВС України та, відповідно, перерозподіл державного замовлення у сфері юридичної освіти.

Так, 28 вересня 2017 року у Верховній Раді України був зареєстрований проект Закону України «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» (№ 7147 від 28.09.2017), підготовлений народними депутатами України Сироїд О. І., Найємом М., Пацкан В. В., Заліщук С. П. та ін., а 17 жовтня 2017 року інший проект Закону України «Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію» (№ 7147-1 від 17.10.2017), підготовлений народними депутатами України Ківаловим С. В., Курилом В. С., Співаковським О. В.

Аналіз положень цих документів дає змогу зробити висновок, що вони є не тільки недоречними, але й шкідливими, з точки зору забезпечення правоохоронної системи України висококваліфікованими фахівцями.

Так, на думку авторів, юридична освіта має здобуватися в юридичних (правничих) школах, які перебувають у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки (класичні університети, профільні університети), та приватних вищих навчальних закладах, які отримали ліцензію

цього міністерства. Отже, вищі навчальні заклади МВС України позбавляються права готувати фахівців з вищою юридичною освітою за спеціальністю 081 «Право» на умовах державного замовлення та за кошти фізичних і юридичних осіб.

З цього приводу маємо зазначити, що сьогодні система МВС України є найбільшим споживачем фахівців з вищою юридичною освітою – 120 тисяч осіб. Це дає підстави для висновку, що у разі прийняття законопроекту процес комплектування Національної поліції та інших державних правоохоронних органів висококваліфікованими фахівцями в галузі права буде зруйнований. Хто ж тоді буде готувати для системи МВС та Національної поліції юридичні кадри в такій кількості, здійснювати їх навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації тощо?

Слід відзначити, що випускники навчальних закладів системи МОН України після завершення навчання, як правило, не бажають працювати на посадах в МВС України та Національній поліції України, тому що вони не пристосовані виконувати обов'язки в умовах дисципліни, чіткої субординації, напруженого робочого графіку, не мають практичних навичок у забезпеченні публічного порядку та безпеки, і взагалі не розподіляються до підрозділів Національної поліції або звільняються в перші роки роботи.

Відсоток таких випускників, що приходять на роботу до системи Національної поліції та інших підпорядкованих МВС центральних органів виконавчої влади (ДСНС, Державна прикордонна служба, Державна міграційна служба) не перевищує 5 відсотків.

До цього додамо, що сьогодні вищі навчальні заклади МВС України є унікальною освітянською системою, що здатна на високому рівні готувати фахівців для реалізації завдань, що стоять перед органами та підрозділами МВС України і Національної поліції України. Зазначена теза обумовлена наступним:

а) наявністю у їх штатах значної кількості висококваліфікованих докторів та кандидатів наук з усіх галузей правової науки (понад 70 % від загальної кількості науково-педагогічного складу), більшість з яких має досвід практичної роботи в правоохоронних органах. Чи є такі фахівці у відповідній кількості в закладах Міністерства освіти і науки?

Крім того, викладання певних дисциплін можуть здійснювати лише особи, які мають допуск до державної таємниці, що важко здійснити для цивільного вузу, особливо приватної форми власності;

б) залученням до навчального процесу провідних фахівців органів та підрозділів Національної поліції України за різними напрямками її діяльності (досудове розслідування, розкриття злочинів, взаємодія із населенням), що є в багатьох випадках недоступним для вишів системи МОН України;

в) наявністю в структурі вищих навчальних закладів МВС необхідної технічної інфраструктури (тири, навчальні полігони, спеціалізовані криміналістичні класи, комп'ютерні центри, навчальні райвідділи). Сумнівною є перспектива організації тактичної та вогневої підготовки із застосуванням бойової зброї та військової і спеціальної техніки, а також забезпечення зберігання зброї та спецзасобів в умовах цивільного навчального закладу.

За таких обставин відсутність вищої юридичної освіти за напрямом «Право» у працівників ключових підрозділів Національної поліції (слідчих, оперативних працівників, фахівців з превентивної діяльності) поставить їх у нерівне становище з іншими учасниками відповідних правових відносин. Очевидно, що поліцейський має бути підготовлений не гірше, ніж працівник прокуратури, адвокат, навіть потерпілий або підозрюваний для того, щоб належним чином дати правову оцінку певній ситуації, забезпечити належний захист порушених прав громадян.

Крім того, в багатьох випадках поліцейські виступають джерелом «першого контакту» з громадянами і мають бути готовими не тільки припинити правопорушення, але й надати особі кваліфіковану консультацію або юридичну допомогу з будь-якого правового питання. Як у такому разі слід забезпечити соціальне призначення професії поліцейського, якщо він буде підготовлений на рівні загальноосвітнього навчального закладу і не матиме вищої юридичної освіти, – риторичне питання.

Іншим незрозумілим, на наш погляд, кроком є фактичне ігнорування професії поліцейського, та взагалі діяльності будь-якого фахівця системи Національної поліції, як такої, що відбувається у сфері права. Перший проект (№ 7147 від 28.09.2017) взагалі не згадує професію поліцейського, а другий (№ 7147-1 від 17.10.2017), хоча і говорить нібито про слідчих та детективів, але тільки в тому ракурсі, що займати ці посади можуть випускники юридичних шкіл системи МОН України.

Отже, автори залишили поза правничими професіями та професійною діяльністю у сфері права більше ста тисяч осіб, які здійснюють забезпечення публічної безпеки і порядку, охороняють права і свободи громадян та щоденно протидіють злочинності в державі.

Показовим моментом у цій ситуації є те, що діяльність поліцейських цілком підпадає під їхнє визначення мети юридичних (правничих) професій, але з невідомих причин чомусь залишається поза правовим регулюванням. Знов таки розробникам цих законопроектів можна поставити питання на яке вряд чи знайдеться відповідь: «Як діяльність поліцейського, що захищає права і свободи громадян може бути поза сферою права?».

Наступним відзначимо ще кілька важливих аспектів, що стосуються доцільності цих проектів законів та взагалі їх призначення і змісту.

Світовий, передусім європейський, досвід правового регулювання суспільних відносин у сфері вищої освіти вказує на те, що не існує практики законодавчого врегулювання набуття окремого виду вищої освіти (вищої медичної, технічної, гуманітарної і, звісно, юридичної).

З цього можна зробити висновок, що у випадку прийняття зазначеного проекту створюється монополія на надання юридичної освіти обмеженою кількістю вищих навчальних закладів системи МОН України, що порушує положення статті 3 Закону України «Про вищу освіту» в частині збалансованої структури та обсягу підготовки фахівців з вищою освітою з урахуванням потреб особи та інтересів держави.

Зміст зазначених проектів не узгоджений з положеннями чинних нормативно-правових актів у сфері вищої освіти та діяльності судових і правоохоронних органів України, а інколи прямо суперечить їх змісту. Більше того, вважаємо, що розробники проекту всупереч Конституції України змушують Верховну Раду України, як вищий представницький орган влади, вийти за межі його законодавчих повноважень, оскільки пропонують врегулювати сферу суспільних відносин, яка не підлягає законодавчому врегулюванню.

Вважаємо доцільним запропонувати наступні концептуальні положення, які мають бути враховані чинним законодавством щодо здобуття поліцейськими вищої юридичної освіти:

1. Професійна діяльність на посадах в системі МВС України, а також Національної поліції України, що у якості кваліфікаційних вимог встановлюють наявність у особи диплома про вищу освіту за спеціальностями «Право» та «Правоохоронна діяльність», має визнаватися такою, що відбувається у сфері права.

2. Вищі навчальні заклади МВС України слід визнати суб'єктами освітньої діяльності, що мають право здійснювати підготовку осіб з вищою юридичною освітою за спеціальностями «Право» та «Правоохоронна діяльність» на усіх рівнях вищої освіти (початковий, перший, другий), як за державним замовленням, так і за кошти фізичних та юридичних осіб.

3. Підготовку слідчих для потреб Національної поліції слід здійснювати виключно за спеціальністю «Право» шляхом наскрізної магістерської підготовки за відповідною освітньо-науковою програмою, обсяг якої становить не менше 360 кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи.

4. Враховуючи, що предметну сферу спеціальності «Правоохоронна діяльність» складають відносини, які пов'язані із забезпеченням прав і свобод громадян, а також законності і правопорядку в державі – тобто суто із сферою права, спеціальність «Правоохоронна діяльність» слід віднести до галузі знань 08 «Право».

Як висновок відзначимо, що, безумовно, навчальним закладам системи МОН України, слід, насамперед, більш турбуватися про якість забезпечення власного навчального процесу шляхом удосконалення його внутрішнього змісту, а не про те, як здійснити перерозподіл державного замовлення фахівців на свою користь, причому тих фахівців, яких вони не зможуть підготувати не стільки з організаційних та економічних причин, а оскільки самі не зацікавлені у забезпеченні високої якості підготовки майбутнього працівника Національної поліції України.

Впевнені, що положення розглядуваних законопроектів є соціально шкідливими, а в середньо- й довгостроковій перспективі – небезпечними для прогресивного розвитку українського суспільства. Вони свідчать про вельми поверхове уявлення їх розробників щодо сутності й соціального призначення юридичної професії, а також спрямовані на повну декваліфікацію працівників Національної поліції України та інших фахівців у галузі права, що матиме потужний деструктивний ефект у системі протидії злочинності і, без сумніву, негативно позначиться на безпеці кожного громадянина України.